

УДК 336.14

Ситник Н.С.*доктор економічних наук,
доцент кафедри державних та місцевих фінансів
Львівського національного університету
імені Івана Франка***Бурзак О.П.***студентка
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕДУР МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Розкрито зміст та значення митних платежів у формуванні доходів державного бюджету та функції митного оподаткування. Проаналізовано доходи від зовнішньоекономічної діяльності у формуванні доходів Державного бюджету України та визначено динаміку донарахувань за результатами контролю митницями Державної фіскальної служби України за 2012–2015 роки, вказано напрями їх удосконалення. Проведено аналіз основних показників роботи митниць щодо забезпечення мобілізації надходжень до бюджету.

Ключові слова: митні платежі, митний контроль, мито, акцизний податок з ввезених підакцизних товарів, ПДВ із ввезених на територію України товарів, митна вартість.

Ситник Н.С., Бурзак О.П. АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОЦЕДУР ТАМОЖЕННОГО КОНТРОЛЯ

Раскрыто содержание и значение таможенных платежей в формировании доходов государственного бюджета и функции таможенного налогообложения. Проанализированы доходы от внешнеэкономической деятельности в формировании доходов государственного бюджета Украины и определена динамика доначислений по результатам контроля таможенными Государственной фискальной службой Украины по 2012–2015 годы, указано направления их усовершенствования. Проведен анализ основных показателей работы таможен по обеспечению мобилизации поступлений в бюджет.

Ключевые слова: таможенные платежи, таможенный контроль, таможенная пошлина, акцизный налог с ввезенных подакцизных товаров, НДС с ввезенных на территорию Украины товаров, таможенная стоимость.

Sitnik N.S., Burzak O.P. ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF CUSTOMS CONTROL

In the article the content and significance of customs duties in shaping the state budget revenues and function of customs duties. Analysis of income from foreign economic activities in the formation of revenues of the State Budget of Ukraine and additional accruals dynamics determined by the results of the control of the State customs service of Ukraine for fiscal 2012–2015 years, these areas of improvement. The analysis of the main indicators of customs to ensure the mobilization of revenue.

Keywords: customs duties, customs control, customs duty, excise tax on imported excise goods, VAT on imported goods to Ukraine, customs value.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зовнішньоекономічна діяльність є визначальним чинником формування експортного потенціалу держави, зміцнення її господарських зв'язків у світі та становлення сприятливого інвестиційного клімату. Її ефективність залежить від розробки та прийняття важливих рішень у сфері податкового регулювання основним результатом реалізації якого є формування достатніх фінансових ресурсів держави та оптимізація впливу податкової системи на розвиток національної економіки.

Серед проблем фіскальних органів України варто виділити: значну частку в загальному обсязі товарообігу товарів, що переміщуються контрабандним шляхом; істотні часові витрати на проведення митних процедур; застарілі механізми технологічного пропуску товарів тощо. За таких умов виникає потреба у суттєвому поліпшенні процедури здійснення митного контролю в Україні, що і зумовлює актуальність питань, пов'язаних з аналізом ефективності цих процедур.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням організації та удосконалення процедури митного контролю присвячували свої праці такі вчені, як О.М. Вакульчик, Т.С. Єдинак, О.О. Книшек, Л.М. Письмаченко, П.В. Пашко, а забезпечення пост-митного контролю розглядали Ю.С. Петруня, М.О. Губа, Г.Б. Лялька, М.М. Розумей. Проте залишається недостатньо опрацьованим питання впливу процедури митного контролю на наповнення дохідної

частини державного бюджету і забезпечення ефективності митної діяльності.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, яке полягає в аналізі митні податки в структурі дохідної частини та визначити роль митного контролю у забезпеченні ефективності митної діяльності держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. В контексті реалізації державної митної політики сутність терміну «контроль» та його місце в системі державного контролю можна розуміти у кількох значеннях:

- перевірка відповідності контролюваного об'єкта встановленим вимогам;
- перевірка, облік діяльності кого-, чого-небудь, нагляд за кимось, чимось [1].

В енциклопедичній літературі звертають увагу на те, що контроль являє собою перевірку виконання законів, рішень тощо; є однією з найважливіших функцій державного управління [2].

На наш погляд, мова може йти про контроль як основний засіб забезпечення законності та дисципліни в сфері управління митною справою або як діяльність посадових осіб органів доходів і зборів, здійснювана у встановленій послідовності та спрямована на забезпечення дотримання чинного законодавства, яке регламентує порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. Тому можна погодитись з В. В. Ченцовим стосовно необхідності відрізнити контроль у митній галузі від митного контролю товарів та інших предметів.

Крім того, поряд з обов'язковістю митного оформлення, контрольованість з боку органів доходів і зборів є одним із принципів переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України [3].

Контроль за виконанням основних завдань та реалізацією своїх функцій держава здійснює опосередковано через уповноважені на те органи в конкретних галузях суспільного життя. В науковій літературі отримав поширення термін «державний контроль». Останній прийнято вважати однією з основних функцій державних органів, яка дає змогу отримувати достовірну і об'єктивну інформацію про фактичний стан справ на підконтрольному об'єкті, про стан виконання законів і державної дисципліни, про хід виконання відповідних рішень і рекомендацій; вживати оперативні заходи щодо запобігання, виявлення та припинення дій, що суперечать встановленим державою нормам. Різновидом державного контролю з урахуванням його обсягу та змісту є такий спеціальний контроль як митний [4].

Більшість українських науковців тлумачать термін «митний контроль», виходячи із його визначення у нормативно-правових актах, зокрема в Митному кодексі України. У п. 24 ст. 4 Митного кодексу України митний контроль – сукупність заходів, що здійснюється з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [5].

У Митному кодексі ЄС дано визначення митного контролю – як певні дії митних органів з метою забезпечення правильного застосування митного та іншого законодавства, що регулює ввезення, вивезення, транзит, передачу, зберігання і кінцеве використання товарів, що переміщуються між митною територією Співтовариства та іншими територіями, та наявності і пересування в межах митної території товарів, що не походять з Співтовариства, та товарів, поміщених під режим випуску для внутрішнього споживання [6].

Проаналізувавши вищевказані визначення поняття «митний контроль», можна дійти висновку, що під останнім слід розуміти сукупність заходів, що здійснюється фіскальними органами в межах їх повноважень й у відповідності до встановлених митних правил щодо порядку переміщення через митний кордон товарів, предметів і транспортних засобів, і, які спрямовані на забезпечення національних митних інтересів і безпеки України.

У процесі становлення ринкової економіки України митні податки виступають інструментом мобілізації частини створеного валового внутрішнього продукту до державного бюджету. Динаміка надходжень митних платежів від зовнішньоекономічної діяльності за останні роки свідчить про зростання їх ролі в наповненні дохідної частини бюджету.

З рисунку 1 видно, що в Україні податкові надходження становлять основну частину Державного бюджету України і становлять від 77,90% у 2015 році до 83,97% у 2011 році. Отже, одним із першочергових завдань для ДФС є безумовне забезпечення виконання показників наповнення бюджету.

На основі проведених нами досліджень можна зробити висновок, що сума податкових надходжень у 2015 році (507 636 млн. грн.) зросла в порівнянні з 2011 році (334 692 млн. грн.) у 1,5 рази, проте їх частка у загальній структурі доходів зменшилась: у 2011 році цей показник становив 83,9%, а у 2015 році – 77,85% [8]. Ці результати зумовлені змінами, що були внесені

у податкове законодавство, спрямовані на покращення адміністрування платежів та створення більш рівних та справедливих умов оподаткування, а також підвищення наповнюваності бюджету.

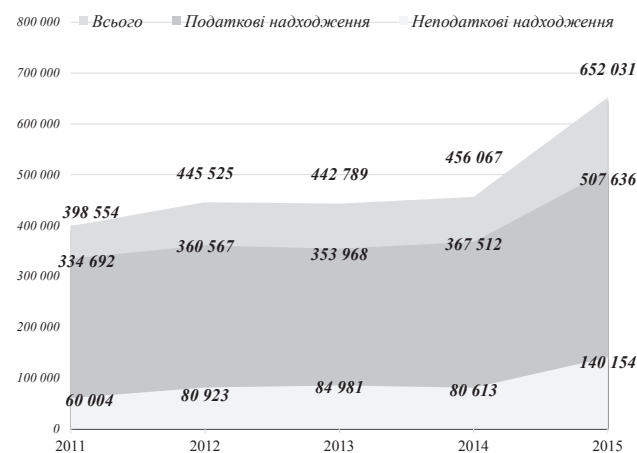

Рис. 1. Динаміка податкових та неподаткових надходжень за 2011-2015рр. до зведеного бюджету України, млн. грн.

*Джерело: складено автором на основі даних [7, 8]

Також можемо спостерігати характерну тенденцію до зростання сум надходжень протягом всього періоду. Винятком став 2013 рік, що було спричинено військовими діями на Донбасі, а також складною соціально-економічною та політичною ситуацією в Україні.

Динаміка податкових надходжень показує на зростання ролі ПДВ та акцизного податку, які стягуються при ввезенні в Україну товарів, при наповненні дохідної частини державного бюджету. Однак, у 2014 році спостерігається спад (в порівнянні з 2013 р. на 4,2%) надходжень з ПДВ із вироблених в Україні товарів [9].

Незважаючи на приріст податкових надходжень у 2015 році на 34% збереглась негативна нерівність між ПДВ із вироблених в Україні товарів і ПДВ з ввезених на територію України товарів, що говорить про недостатньо розвинений ринок товарів вітчизняного виробництва.

Таблиця 1
Динаміка надходжень від митних платежів до Державного бюджету України у 2013-2015 рр., млрд. грн.

Статті доходів	2013	2014	2015
Σ надходжень до Державного бюджету	339,2	357,1	534,7
ПДВ із вироблених в Україні товарів	84,2	80,7	108,1
ПДВ з ввезених на територію України товарів(продукції)	96,6	107,3	138,8
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів	8,9	16,9	24,3
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	26,4	28,1	38,8
Ввізне мито	13,3	12,4	39,9
Вивізне мито	0,1	0,2	0,4
Єдиний збір	0,2	0,2	0,2

*Джерело: Складено автором на основі даних [10]

За результатами проведеного аналізу зазначаємо, що частка надходжень митних платежів до держав-

ного бюджету дуже вагома. Так, упродовж останніх років питома вага митних платежів у загальному обсязі доходів бюджету становила в середньому 35%.

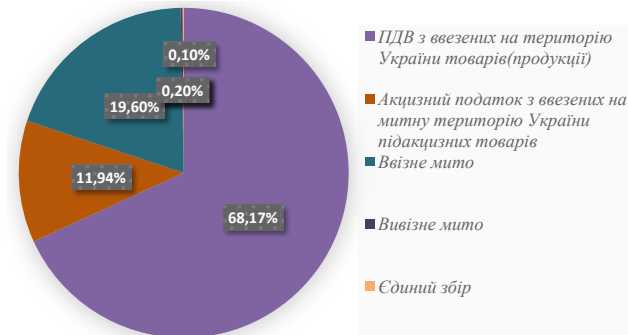

Рис. 2. Структура митних платежів, %

Джерело: Складено автором на основі Таблиці 1

З рисунку 2 видно, що в структурі митних платежів найбільш вагому частку у 2015 році займають надходження від ПДВ (68,17%) і акцизного податку (19,6%).

Запровадження системи електронного адміністрування (СЕА) ПДВ з 1 липня 2015 року дозволило виключити махінації з ПДВ та збільшити надходження податку до бюджету. Наступним позитивним аспектом є спрощення процедури митного оформлення. В результаті цих дій станом на 17 грудня 2015 року було зареєстровано 328,4 тис. митних декларацій на суму 58,9 млрд. грн. і 82,1 млн. податкових накладних та рахунків коригування на суму 392,6 млрд. грн. [7].

Внаслідок проведених у 2015 році ряду заходів у боротьбі з тіншовим бізнесом: розширено функціонал автоматизованої системи аналізу та управління ризиками; підписано угоду зі Всесвітньою митною організацією про розгортання в морських портах програмно-інформаційного комплексу WCO STS; створено більш прозорою систему митного оформлення імпортованих товарів поповнився Державний бюджет України на суму 1,8 млрд. грн. сума штрафів за порушення митних правил по 17808 справах та 1,77 млрд. грн. сума штрафів за порушення митних правил по 9767 справах, що подані до суду [7].

Завдяки проведених ефективних заходів, спрямованих на здійснення належної організації митного контролю, ефективної протидії митним правопорушенням, забезпечення повноти оподаткування товарів, достовірності декларування товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, посилення роботи з контролю за правильністю визначення митної вартості товарів, класифікації, країни походження, показники надходжень до державного бюджету у 2015 порівняно з 2014 роком зросли на 49,1%, або на 66,6 млрд. грн. Приріст надходжень до 2014 року забезпечено з: ПДВ з ввезених на територію України товарів на 29,3% або на 31,5 млрд. грн., акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів на 56,0% або на 8,2 млрд. грн., ввізного мита на 221,9%. або на 27,5 млрд. грн., вивізнього мита на 90,5%., або на 199,4 млн. грн. [9].

В результаті контролю правильності визначення митної вартості товарів у 2015 році до Державного бюджету України додатково від корегування митної вартості надійшло 5,8 млрд. грн., що на 1,8 млрд. грн., або на 43,1%., більше показника 2014 року (4,1 млрд. грн.).

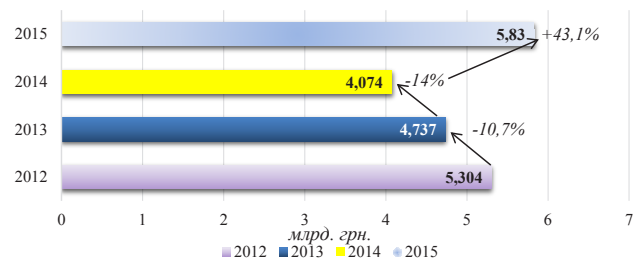

Рис. 3. Сума додаткових надходжень за рахунок коригування митної вартості у 2012-2015 рр., млрд. грн.

*Джерело: Складено автором на основі даних «Звіту про виконання плану роботи Державної фіскальної служби України на 2015 рік» [7]

На справляння додаткових митних платежів за рахунок коригування митної вартості вплинув загальний стан надходжень митних платежів, зменшення обсягу імпорту, зменшення обсягів оподаткованого імпорту по вартості, втрати внаслідок ситуації у Східному регіоні (Донецька та Луганська митниці) та АР Крим (Кримська та Севастопольська митниці), зміна структури імпорту товарів, збільшення частки сировинних товарів, заміна більш дорогих товарів їх дешевшими аналогами та зниження цін на зовнішніх ринках, зміна курсів валют в Україні.

При цьому необхідно враховувати, що митниці не регулюють здійснення зовнішньої торгівлі, їх завданням є митне оформлення товарів та відповідне реагування на ті тенденції, що відбуваються у світі, у тому числі і за напрямом ціноутворення. 90% додаткових надходжень до державного бюджету за 2015 рік (в основному) забезпечено від коригування митної вартості і склали 28,3 млн. гривень. У звітному періоді опрацьовано 563 звернення юридичних осіб щодо винесення попередніх класифікаційних рішень та прийнято 414 попередніх класифікаційних рішень на товари, що плануються суб'єктами ЗЕД до переміщення через митний кордон України. У 2015 році додаткові надходження від контролю за правильністю декларування країни походження товару склали 81,0 млн. грн., що на 11,1 млн. грн. більше, ніж за 2014 рік (без урахування Луганської та Донецької митниць) [7].

Ще одним важливим моментом наповнення державного бюджету є виконання постмитного контролю, що базується на ризикоорієнтованій системі відбору платників для проведення планових перевірок. До плану-графіка проведення документальних планових перевірок відбираються платники податків, які мають ризик щодо несплати податків та зборів, невиконання іншого законодавства, контроль за яким покладено на органи доходів і зборів. Періодичність проведення документальних планових перевірок платників податків визначається залежно від ступеня ризику в діяльності таких платників податків.

На наш погляд важливим у цьому напрямку є створення Ризик-менеджменту, що включатиме створення в центральному апараті ДФС окремого підрозділу ризик-менеджменту, визначення критеріїв ризику не виконання податкового законодавства для кожного виду податків щодо митних операцій, а також податковий та митний аудит, який базуватиметься на ризик-орієнтованому підході.

Висновки з проведеного дослідження. З огляду на зазначене можна зробити висновок, що для підвищення ефективності процедур митного контролю необхідно більше уваги приділяти використанню

сучасних електронних систем і технологій, які дозволять скоротити час проходження товарів через митницю, мінімізувати людський фактор та зменшити кількість бюрократичних процедур. Враховуючи те, що податкова система в Україні складна в адмініструванні, має місце агресивне податкове планування, низький рівень довіри до фіскальних органів, а також низький рівень фінансово-економічної грамотності та податкової культури в суспільстві, доцільним буде продовжити наукове дослідження у цьому напрямі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. «Укр. енцикл.», 2001. – 792 с.
3. Митне право України: [навчальний посібник] / за заг. ред. проф. В. В. Ченцова. – К., 2007. – 284 с.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за редакцією акад. НАН України Ю. С. Шемшученка]. – К. ТОВ «Видавництво «Юридична думка»». 2007. – 992 с.
5. Митний кодекс України – Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/>
6. Білуха М. Т., Микитенко Т. В. Митний контроль: організація і методологія // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право), 1(64) 2014 – с. 181-187. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/>
7. Державна фіскальна служба України – Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>
8. Міністерство фінансів України – Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>
9. Рахункова палата України – Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>
10. Державна казначейська служба України – Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>